

Delo na zahtevo

The Gig is Up

16+

avtorica Daša Ložar

Kazalo

Uvodna beseda	3
O filmu	3
Filmografski podatki	3
O avtorici	3
Beseda avtorice	5
Nagovor avtorice filma za dijake	5
Kritike	6
Nekaj tematskih in filmskih izhodišč pred ogledom dokumentarca	7
Izhodišča za pogovor in dejavnosti po ogledu filma ali Dela in naloge	9
Delo, sodobne oblike dela	9
Fleksibilnost (prilagodljivost, prožnost)	10
O prekarnosti: prekarno delo, prekarizacija dela in življenja, biti prekarec/prekarka	13
Delo na zahtevo, ekonomija na poziv	16
Delavske pravice, delavsko organiziranje in delavski boj	18
Smernice za spremembe, možne rešitve	20
Dodatne dejavnosti ali Moje sobotno leto	20
Predlogi za dodatno raziskovanje področja prekarnega dela	22
Literatura	22
Filmi	23
Organizacije civilne družbe	23

Kinodvor dovoljuje in spodbuja nadaljnjo uporabo gradiva za filmskovzgojne namene. Veseli bomo vaših odzivov, poročil o uporabi, konkretnih učnih priprav na film, predlogov in pripomb. Gradivo je oblikovano kot pomoč staršem ali strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Za vse druge uporabe nam pošljite pisno prošnjo na solski@kinodvor.org.

Kolofon | **Delo na zahtevo** • Gradivo za učitelje in starše • *Avtorica*: Daša Ložar • *Uredila*: Barbara Kelbl • *Jezikovni pregled*: Mojca Hudolin • *Slikovno gradivo*: Demiurg, arhiv Kinodvora • *Izdal v elektronski obliki*: Javni zavod Kinodvor, 2021, *zanj*: Metka Dariš.

Uvodna beseda

Delo predstavlja enega osrednjih vidikov družbenega življenja človeka. Sodobna družba tveganja in ekonomske negotovosti pa vse bolj uveljavlja gospodarski model zdajšnjosti, ki temelji na negotovosti atomizirane, individualizirane, »osamele« družbe kot delovne sile.

Človek žival je kot najvišje razvita družbena vrsta v modernem času – od razvoja parnega stroja do uveljavitve tekočega traku, z osvoboditvijo od meznega dela, postopnim »osvobajanjem« žensk od neplačanega gospodinjanskega dela ter njihovim vstopom na trg dela; najprej z industrializacijo in nato tehnologizacijo dela in delovnih procesov – prešel v družbo delavk in delavcev najrazličnejših poklicev, izobrazbenih in sposobnostnih struktur, ki ne delajo več zgolj zato, da bi lahko (pre)živeli. Oboji si želijo in zahtevajo dostojno delo in dostojne delovne pogoje za prav tako življenje, ne glede na to, kako si ga vsak zase, individualno ali na splošno, predstavlja.

Vse pogosteje pa namesto dostojnega dela, ki omogoča dostojno življenje, govorimo o prekarnosti, prekarnem delu in prekarizaciji dela posameznika in posameznice na eni ter prekarizaciji celotnega njegovega ali njenega življenja na drugi strani.

Film **Delo na zahtevo** spremlja spreminjanje vloge dela v sodobnem, tehnološko prepredenem svetu. V svetu, kjer je večina storitev in izdelkov le en klik oddaljena od nas. V udobju vseprisotne dostopnosti pa se vse bolj kažejo tudi razpoke, ki močno vplivajo na to, kako opredeljujemo delo, delavske pravice, prihodnost dela. Film ponuja izhodišča za razmislek ter pogovor o vlogah in pomenu dela, delavcev in delavk prihodnosti za blaginjo bivanja v hitro spreminjajočem se svetu.

O filmu

Filmografski podatki

slovenski naslov Delo na zahtevo / **izvirni naslov** The Gig is Up

država in leto produkcije Kanada, Francija, 2021

jezik angleščina, francoščina

režija Shannon Walsh / **scenarij** Shannon Walsh, Harold Crooks, Julien Goetz

/ **fotografija** Etienne Roussy / **montaža** Sophie Farkas-Bolla / **oblikovanje**

zvoka Sylvain Bellemare / **glasba** David Chalmin / **produkcija** Ina Fichman, Luc Martin-Gousset

distribucija Demiurg

festivali, nagrade CPH:DOX, Danska (svetovna premiera); Hot Docs; DOXA; Edinburg; Melbourne; nagrada F:Act (F:act Award) na CPH:DOX

[uradna spletna stran filma](#)

[napovednik](#)

O avtorici

Shannon Walsh (1976) je kanadska filmska ustvarjalka, dokumentaristka, scenaristka, režiserka, publicistka in pedagoginja. Na UBC: University of British Columbia v Vancouvru je izredna profesorica na katedri za gledališče

in film, kjer poučuje filmsko produkcijo. Ustvarila je že lep niz celovečernih dokumentarnih filmov, med njimi **Illusions of Control** (2019), **Jeppe on a Friday** (2013) in **H2OIL** (2009). V zadnjih letih pa je posnela tudi svoj prvi neigrani VR film **Disappearance: Hong Kong stories** (2018), dokončala kratki dokumentarec **Matsuke Hunters** (2019) ter se lotila razvoja scenarija za svoj prvi igrani film z naslovom **Unidentified Minor** (2017, v razvoju).

Njeni filmi so bili predvajani vsepovsod po svetu, tako v kinodvoranah kot na več kot 70 filmskih festivalih (Hot Docs, Peking, Rim, Paris Cínema, Durban, Bergen), pa tudi v muzejih (Center Pompidou v Parizu) ter na umetniških razstavah, kot je beneški umetnostni bienale. Kot doktorico antropologije in pedagogike jo zanimajo številna tematska polja (teorija in filozofija izobraževanja, afriška politična ekonomija in feministične medijske študije), preučuje zelo raznolike družbeno-politične teme in fenomene; njihovo stičišče je najpogosteje Južna Afrika, kjer je pogosto živela in delala.

Delo na zahtevo (2021) je njen zadnji dolgometražni dokumentarni film. V njem predstavlja realnost vidnih in nevidnih platformnih delavcev in delavk z vsega sveta (Kitajska, Nigerija, ZDA, VB, Francija).

Beseda avtorice »Tehnologija je nedvomno spremenila naše vsakdanje življenje. Naprave, ki jih nosimo v žepih, uporabljamo ves čas, v mnogih pogledih smo postali od njih odvisni. A medtem ko smo se na 'družbo na zahtevo' navadili, se še vedno zelo malo govori o človeškem delu, ki poganja tehnologijo; o ljudeh, ki omogočajo našo tehnološko revolucijo. Bila sem šokirana in osupla, ko sem prvič izvedela, da za iskalnikom Google, ki ga tudi sama uporabim večkrat na dan, stoji na stotisoče delavcev na zahtevo; ljudi, ki algoritme dopolnjujejo s človeško ustvarjalnostjo in inteligenco, ki skušajo uganiti, kaj sem imela v mislih, in razvrščajo rezultate.

Magična tehnologija, ki so mi jo prodajali, sploh ni tako magična. Mislim, da nam pripovedovanje zgodb na čudovit način pomaga razumeti kompleksne ideje. Ta misel je v središču mojega ustvarjanja, zato je bilo ključnega pomena, da se osredotočim na glasove in zgodbe posameznikov po vsem svetu. Voznike Uberja in dostavljavce Deliverooja že dokaj dobro poznamo, mene pa so zanimali tudi delavci, ki opravljajo majhna priložnostna dela in jih nikoli ne vidimo. V slogu cinema vérité sem se srečala z ljudmi na različnih koncih sveta in z njimi preživela nekaj časa. Srečala sem hendikepirane, migrante in delavce brez dokumentov, mlade, ki vstopajo na trg dela, pa tudi tiste, ki menijo, da so zanj prestari. V Združenih državah Amerike živijo bivši kaznjenci, ki imajo malo možnosti za zaposlitev, posamezniki, ki skrbijo za bolne starše, partnerje ali otroke. Ljudje, ki jim je vseč svoboda dela na zahtevo in želijo biti sami svoji šefi. Vsi ti posamezniki pa imajo tudi veliko skupnega. Njihovi delovni pogoji so pogosto nevarni in ekonomsko negotovi, plača se jim večkrat spreminja brez predhodnega obvestila, biti morajo v stalni pripravljenosti in zaradi slabe ocene jih je mogoče 'odpustiti' brez možnosti pritožbe s preprosto deaktivacijo.

Nobenega dvoma ni, da ekonomija spletnih platform spreminja delo po vsem svetu. Posameznik, ki opravlja priložnostna dela na podeželju Združenih držav Amerike, ima z delavcem, ki to počne v Indiji ali Nigeriji, danes več skupnega kot kadarkoli prej. Neenakost je resnično postala globalna. Delavci po vsem svetu so si v zadnjem času močno prizadevali, da bi svoja vprašanja predstavili javnosti in dosegli spremembe. Mislim, da smo na pragu globalnega gibanja, in upam, da bo del njega tudi moj film /.../«
- Shannon Walsh, režiserka filma

**Nagovor avtorice
filma za dijake**

Ob premieri filma **Delo na zahtevo** smo avtorico prosili za kratek nagovor mladim, ki si bodo film ogledali na šolskih projekcijah. Posnetek nagovora si lahko z dijaki ogledate kot pripravo na ogled filma ali pa ga zavrtimo pred samim ogledom v dvorani ali prek spleta.

Kritike *Shannon Walsh uspe v ta le osemindeset minut dolgi dokumentarec vključiti ogromno informacij o ekonomiji na poziv ter ljudem, ki v njej delajo. Način njenega pripovedovanja jasno predstavi mehanizem delovanja te psevdoekonomije, gledalca pa uspe tudi čustveno povezati s človeškimi usodami delavcev na zahtevo po vsem svetu. Po ogledu boste morda dvakrat premislili, preden boste dostavljavcu namenili slabo oceno, ker ste pač nekoliko slabe volje, ali pa zato, ker se je naročena pijača v papirnatem kozarcu, neprimernem za prevoz v torbi na hrbtu kolesarja, med dostavo polila. Pomembnejše vprašanje pa je, ali se boste pripravljeno odreči prikladnosti in udobju organiziranja vašega vsakdanjika na tak način?*
- Vladan Petković, CineEuropa

Delo na zahtevo, resnično razsvetljuječ film o človeški ceni naših vsakodnevnih udobnosti, gledalca postavi pred težko dilemo. /.../ Film ne bi mogel biti bolj aktualen, saj se zaradi pandemije covid-19 delavci na številnih delovnih mestih vse bolj sprašujejo, kakšna bo 'nova normalnost': film postavlja vprašanja, na katera je treba najti odgovor – ne jutri, ampak danes.
- Pat Mullen, POV Magazine

Delo na zahtevo, hiter, široko zastavljen, vsebinsko razpršen dokumentarec, prikaže, kako težko je doseči splošno delavsko solidarnost, potem ko toliko ljudi nasede obljubi po (individualni) ekonomski svobodi in enakopravnosti ter pristane nanjo. Ko spoznajo, da gre za laž in prevaro, so v situacijo ujeti že veliko globlje, kot se zdi enostaven, (ne)težaven izhod iz nje.
- Jessica Kiang, Variety

Dokumentarec **Delo na zahtevo** za nevidnim, skritim delom (ang. ghost work) in platformno ekonomijo razkrije človeški, humani obraz izkoriščanih nevidnih delavcev sveta. /.../ Film izriše precizne podrobnosti platformne ekonomije in njenega bolnega bratranca – nevidnega dela, v katerem milijoni izčrpanih delavcev, zaradi stresa in odvisnosti od brezkončnega zrenja v ekrane, žrtvujejo svoje duše na oltarju transhumanizma. In to zato, da opravijo delo človeške inteligence, ki ga računalniška, umetna inteligenca (AI), še ne (z) more. Največkrat za denar, tisti zunaj ZDA ali Indije pa so plačani v obliki Amazonovih darilnih kartic.
- Adrian Mack, Stir, Vancouver

Za prijaznim nasmehom pariške kolesarke, dostavljavke Deliverooja, ki vam je ravno pripeljala kosilo, je ženska, ki se bori za prihodnost svojih otrok; na voznikovem sedežu Uberja, ki vas odpelje na delo v središče mesta (San Francisco), sedi oče v nenehni bitki za preživetje; od Lagosa do Floride najdemo na tisoče platformnih delavcev Amazona, ki skoraj vsako uro svojega budnega časa porabijo za izpolnjevanje anket, vprašalnikov in odpravo nepravilnosti, ki jih povzročajo algoritmi AI. V povprečju njihov zaslužek znaša 2 dolarja na uro, to pa je hkrati tudi cena, vrednost našega čim bolj brezskrbnega in uporabniku prijaznega, brezhibnega nakupovanja prek spleta. /.../ Glasno nasprotovanje in nestrinjanje s pravnim statusom neodvisnih izvajalcev, pogodbenih delavcev, ki so v nasprotju z zaposlenimi brez zakonodajne zaščite, pomeni spodbudo za začetek progresivnega, organiziranega aktivizma.
- Matthew Anderson, Film Inquiry

Pomislite na vsemogočni pametni telefon. Za nekega zadovoljnega uporabnika različnih aplikacij je to zelo priročna naprava – pripomoček, ki mu prinese kosilo na mizo, omogoči prevoz in morda celo mizarja, ki na zahtevo

opravi najnujnejša popravila v njegovem domu. Na drugi strani iste enačbe pa nam **Delo na zahtevo** zelo nazorno in jasno pokaže, da je pametni telefon (lahko tudi) brezsrčni in vseprisotni šef, algoritem, ki omogoča, spremlja in beleži hitrost opravljenega dela, oceno zadovoljstva končne stranke z njim ter celo »deaktivacijo« delavca – hladen tehnološki izraz za odpustitev – brez vnaprejšnjega opozorila ali pojasnila, pogovora. Ali z besedami enega od dostavljavcev: »Kot da si nič!«

- Sheri Linden, Hollywood Reporter

Nekaj tematskih in filmskih izhodišč pred ogledom dokumentarca

Kaj (vse) je za vas **delo**? Na kaj najprej pomislite, ko vam nekdo omeni to besedo? Kakšno delo je/bi bilo za vas **idealno**?

Naloga: Razmislite in delite svoja razmišljanja, oblikujte svoje mnenje o temi. Vzemite si nekaj minut za razmislek in se prepustite prostemu asociativnemu nizu. Zapišite si do 10 asociacij/prebliskov ali več v zvezi z delom in se o njih pred ogledom pogovorite.

Ni napačnih odgovorov, so le prava vprašanja. Vse misli, ki vam jih beseda delo ter njene korenške in pomenske izpeljave (delavka, delavec, delovni čas, delovne obveznosti, delavske pravice, boj, stavka idr.) morda zbudajo, so na mestu.

Kako dobro ste seznanjeni s **temeljnimi pojmi**, ki so povezani z delom. Ob ogledu dokumentarca poskušajte imeti v mislih vsaj nekatere od spodnjih tematskih pojmov:

- DELO, pomen dela za sodobnega človeka, njegove vloge in namen
- FLEKSIBILNOST, prilagodljivost posameznika in posameznice, tj. delovne sile na trg dela in obratno
- PREKARNOST, PREKARNO DELO, PREKARIZACIJA ŽIVLJENJA
- DELO NA ZAHTEVO/POZIV, EKONOMIJA NA POZIV
- DELAVSKE PRAVICE, DELAVSKO ORGANIZIRANJE, DELAVSKI BOJ
- MOŽNE REŠITVE/SMERNICE ZA SPREMEMBE

Ni pomembno, kaj, če sploh kaj, ste o njih že slišali, ali poznate njihovo pomensko, zgodovinsko ali sociološko razsežnost. Po ogledu dokumentarca se s pomočjo gradiva in ogleda kratkih odlomkov iz filma vrnite k tem temam in pogovoru o njih v določenem ali poljubno izbranem vrstnem redu.

Med ogledom bodite pozorni tudi na to, kako je film posnet. Nekaj napotkov za **opazovanje filmskih prvin**:

V dokumentarnem filmu žurnalističnega (opazovalnega, objektivnega) tipa bodite pozorni, kako se režiserka loteva obravnave tematike dela na zahtevo, kako k temi pristopa in kako jo razvija skozi dokumentaristično pripovedno linijo.

V kolikšni meri in obliki za ta namen uporablja t. i. govoreče glave (ang. talking heads) in koliko slikovne, fotografske podobe? Kaj vas v katerem trenutku ogleda filma bolj prepriča, nagovori in zakaj? Kaj z vami ostane daljši čas in doseže večji učinek?

Kakšno vlogo in učinek imajo po vašem mnenju faktografski podatki (dejstva, izražena v številkah, odstotkih, trendih, ločenih zaslonskih zapisih ipd.) in kakšno zgodbe ljudi (mdr. Al Aloudi, Jason Edwards, Leila Quadah)? Kako dojemate pogled na razsežnost tematike od blizu (prek zgodb delavcev in delavk na poziv, pojasnil, orisov, razlag strokovnjakov in strokovnjakinj, med njimi Mary L. Gray, Dereka Thompsona, Nicka Srnicka in Siddharthe Surija)?

Kako se režiserka z montažo, glasbo, izborom lokacij snemanja in govork ter govorcev obrača na gledalko in gledalca?

Kako vpeta je v dogajanje, ki ga spremlja, filmska ekipa? Kakšna je njena vloga?

Kakšna se vam zdi montaža filma in kakšna je za vas vloga glasbe v njem?

Kakšen namen, sporočilo ima po vašem mnenju dokumentarec?

Izhodišča za pogovor in dejavnosti po ogledu filma ali Dela in naloge

Delo, sodobne oblike dela Dejavnost človeka, ki jo imenujemo (plačano) delo, služba ali zaposlitev, se vse bolj destabilizira, postaja negotova, zelo prožna (fleksibilna) in dogovorna. Pogosto rečemo tudi, da se prekarizira, delavci in delavke pa postajajo prekarci in prekarke.

Najbolj široko to pomeni, da področja dela in delavske pravice postajajo vse bolj negotovi, razdrobljeni in posledično nezadovoljujoči za posameznika in posameznico kot delavca/delavko. Delo samo in njegovi učinki postajajo nedostojni tako za posameznike in posameznice osebno (bivanjsko ter psihosocialno) kot družbeno (človeku kot družbenemu bitju delo ne zagotavlja samo fizičnega preživetja, pač pa ga izpolnjuje tudi kot duhovno bitje).

Naloga: Kakšen je vaš pogled, prve misli ob omembi besedne zveze **sodobne oblike dela**? Mislite, da je delo osnovna prvina preživetja posameznika in posameznice? Bi lahko imeli preživetvene pogoje človeka organizirane tudi drugače? Kako?

Kako gledate na prekarnost po prvih korakih, seznanitvi s temo? Kaj si predstavljate pod oznako prekarno delo, kaj za vas na tej točki pomeni prekarizacija dela, delovne sile (delavcev in delavk) in njihovega poklicnega, delovnega in zasebnega življenja?

Kako razumete delo na zahtevo, delo na poziv oz. angleške izraze, kot so: **gig work, gig economy, blackphone work, crowd work, crowd sourcing, ghost work**, ki ste jih slišali v prvih nekaj minutah filma?

Kaj o teh novih načinih dela pravijo sogovorniki v dokumentarnem filmu? So zadovoljni? Kakšna so njihova pričakovanja?

Kakšne prednosti in kakšne pomanjkljivosti pa vi vidite v takem načinu dela, zaposlitvi? kateri prvini, značilnosti takega dela bi pripisali »like« in kateri »dislike«?

Naloga: Na list papirja na dveh straneh razmejite dve kategoriji razmisleka o delu v prihodnosti, naslovljena kot:

Želje, pričakovanja

//

Realnost: dejansko stanje in trendi

Kako razmišljate o prihodnosti dela in zaposlitev vi sami? Kako si predstavljate svoje delo, način, s katerim si boste omogočili življenje v skladu z vašimi željami, vrednotami, pričakovanji?

**Fleksibilnost
(prilagodljivost,
prožnost)**

Posamezna delovna opravila se vse bolj osamosvajajo, kar pomeni, da s pomočjo razlikovanja in razširjanja postajajo samostojna. Delovne naloge so vse bolj razdrobljene, posamične in projektne, tj. omejene v časovnem smislu in obsegu ter hitreje opravljive. Skupni imenovalec vseh pa je negotovost.

FLEKSIBILIZACIJA oz. (ne)varna prožnost zaposlitev vpliva na slabši socialno ekonomski položaj zaposlenih. Otežuje možnosti napredovanja in posledično povzroči slabšo varnostno mrežo za posameznika in posameznico. Največji učinek, vpliv pa ima na varnostni status zaposlitve. V obdobjih kriz ali globljih padcev v gospodarsko recesijo se trend prožnosti (fleksibilnosti) še zaostri in močneje vpliva na vsa področja socialne države blaginje.

Postopoma, korak za korakom začenja na sodobnem trgu dela prevladovati **t. i. ekonomija na poziv** (*ang. gig economy*), ki omogoča in spodbuja številna dela, opravila na zahtevo za omejen rok trajanja, pod fleksibilnimi, ves čas spremenljivimi pogoji. Samo delo je vse bolj dogovorno (priljubljena besedna krilatica je *po dogovoru*), fleksibilno in nedorečeno ter v skoraj popolni odsotnosti upoštevanja **osnovnih delavskih pravic**, kot so pravica do plačanega dopusta, koriščenja ali izplačila/upoštevanja nadur, povrnjenih stroškov prevoza na delo, malice, dodatkov za težje/nestandardne delovne pogoje in okoliščine, plačane bolniške odsotnosti ipd. Vse te pravice so bile v dolgem zgodovinskem procesu prizadevanj delavskih gibanj umeščene

v delovno zakonodajo kot del uveljavljenih, ustaljenih pogodb delovnega razmerja. V sodobnih, fleksibilnih oblikah pa se opuščajo ali so prepuščene posamezniku in njegovi pogajalski moči, ki pa je majhna in zelo nestabilna.

DELOVNO RAZMERJE je dogovorjeni, zakonsko podprti pogodbeni odnos med delavcem/delavko (delojemalcem/delojemalko) na eni strani in delodajalcem/delodajalko na drugi. To je navadno pravna oblika dela, ki delavcu in delavki zagotavlja najvišjo stopnjo upoštevanja varnosti in pravic ter obveznosti. Oboje, tako delavske pravice kot delovne obveznosti, pa so ves čas pod pritiskom sprememb, zlasti zaradi fleksibilizacije zaposlitve.

Pri prekarnih oblikah dela gre najpogosteje za **oblike podzaposlenosti**; imenujemo jih tudi **nestandardne, atipične, celo neformalne vrste zaposlitvev**. Mednje uvrščamo: zaposlitve za krajši delovni čas, priložnostno in agencijsko delo, neregulirano študentsko delo, dela migrantov/migrantk in sivo ekonomijo (delo na črno) zunaj nadzora. Sem lahko uvrstimo tudi vse oblike dela na zahtevo ter dela iz na novo prevladujoče platformne ekonomije oz. ekonomije na poziv.

Vse pogosteje v povezavi z napredkom družbe v smislu delovne organiziranosti in razporejenosti možnosti za delo zasledimo izraz **liberalizacija, osvobajanje trga dela**. Ta pa, paradoksalno, žal ne pomeni osvoboditve delavke/delavca ali močnejšega zavzemanja za spoštovanje pravic iz dela, pač pa nasprotno: izgovor in možnost za številne priložnosti rahljanja nekaterih najpomembnejših pridobljenih delavskih pravic za njegovo izkoriščanje. Še huje: številne pravice, kot so pravica do urejenega delovnega časa, prostora, bolniškega nadomestila, regresa, pravica do dopusta, usposabljanja in izobraževanja, so vse bolj odvisne od kapitala, njegovih lastnikov ter prostega trga v slogu svobodno prilagojenega pregovora: *Vsak svoje sreče kovač in berač*.

Digitalizacija sodobnega načina dela, delovnega časa in prostora oz. tehnološki razvoj in napredek vseh pa fleksibilnost z negotovostjo le še pospešujeta oz. poglobljata. Kako? Z rahljanjem pravic delavk in delavcev na eni strani (spomnite se primerov iz dokumentarca: platformne delavke in delavci nimajo klasičnega zaposlitvenega statusa, pač pa delajo kot **neodvisni pogodbeni izvajalci**) ter osvobajanjem, postopnim rahljanjem zakonskih dolžnosti delodajalcev po spoštovanju delavskih pravic na drugi strani. Zakonske in druge regulative (delovna zakonodaja, nadzor, delovanje inšpekcijskih služb) preprosto ne zmorejo slediti hitrosti in kompleksnosti sprememb, ki jih **tehnologizacija** prinaša.

Oglejmo si odlomek, ki razgrinja obljube tehnologizacije in njen povračilni udarec na družbo.

Naloga: Kako pa vi razumete fleksibilnost, ko govorimo o delu in okoliščinah, razmerah, v katerih opravljamo svoje delo?

Spomnite se uvodnih minut filma, ko različni platformni delavci in delavke vsega sveta razlagajo, zakaj so se za tovrstno delo odločili.

Je prožnost, naša osebna kot delavca ali delavke in oblike, narave našega dela, nujno nekaj slabega, negativno zaznamovanega? Bi v njej lahko ugledali tudi kaj pozitivnega?

Kaj pretehta, ko na tehtnico postavite fleksibilni delovni čas, samosvoj in prilagodljiv urnik dela, svobodo in neodvisnost, nadzor nad upravljanjem svojega časa in denarja na eni strani in delo po pogodbi o zaposlitvi z vsemi pripadajočimi pravicami, a tudi obveznostmi, dolžnostmi, na drugi?

Zakaj je ljudem, ki opravljajo različna dela na zahtevo, to bliže kot denimo rutinirano, morda statično, nedinamično, ponavljajoče se delo v pisarni ali proizvodni hali nekega podjetja?

Se vam zdi, da so bili v takšno delo primorani ali je to v večji meri del njihove svobodne odločitve, izbire?

Je cena (pogosto nevarni, predvsem pa negotovi delovni pogoji in okoliščine, nenapovedano in neutemeljeno spreminjanje urnih postavk, neznosna lahkost odpuščanja in zamenjave tovrstnih delavcev in delavk), ki jo lahko plačajo delavci in delavke na poziv, prava, ustrezna ali previsoka? Je del nekega običajnega poklicnega tveganja ali se vam zdi pretirana?

Tudi naslednji odlomek dobro odraža dileme, ki jih prinašata fleksibilizacija in digitalizacija dela. Je to nekaj, kar se tiče le delavcev/delavk, ki v tem delajo (in jih je vedno več na vedno več različnih področjih dela/delovanja), ali pa smo v to na neki način (že) vključeni vsi?

**O prekarnosti:
prekarno delo,
prekarizacija dela
in življenja, biti
prekarec/prekarka**

Osnovna vprašanja v pomoč za razmislek oz. skupinsko delo z dijaki in dijakinjami:
Kaj je prekarnost, kako se odraža na trgu dela in kako na posamezniku in posameznici – delavcih in delavkah? Kaj pomeni prekarizacija vsakdanjega življenja?

PREKAREN je označevalec za »negotovo, navadno slabo plačano začasno zaposlitev«.

PREKARNO DELO najbolj splošno pomeni negotovo, najpogosteje nestandardno (kratkotrajna, nestalna, začasna in občasna delovna aktivnost) in tako nestabilno vrsto zaposlitve posameznika ali posameznice, ki se izraža v njegovi omejeni socialni, pravni in ekonomski varnosti.

Prekarno delo je vsakršno delo, pri katerem za delavca/delavko obstajajo raznolike, navadno številne negotovosti, ki posledično ogrožajo njegovo/njeno življenje.

O kakšnih negotovostih govorimo? Gre za denimo dohodkovno in/ali zaposlitveno negotovost v kombinaciji z drugimi negotovostmi glede delovnega in/ali socialnopravnega položaja delavca ali delavke.

Delavcu ali delavki se lahko nenapovedano oz. brez njegove/njene privolitve spreminjajo tako višina plače za delo kot delovni čas in pogoji, razmere, v katerih dela. Pogosto se dogaja, da ni upravičen/a do bolniške odsotnosti z dela ali prostih dni zaradi dodatnega izobraževanja, selitve, osebnih izrednih okoliščin ipd.

Za to negotovost delavka/delavec nista odgovorna sama, v prekarnosti, ki jo živita, pa ji niti ne moreta ubežati. Z drugimi besedami – prekarno delo in prekarni delovni položaj ni bila njuna (delavčeva ali delavkina) svobodna izbira, zanjo se nista odločila prostovoljno – nista si je izbrala niti si je nista želela. Je pa prekarnost zanju tako intenzivna, da ogroža njuno osnovno človekovo pravico do dostojnega dela in dostojnega življenja.

Kako *dostojnost* v tem primeru razumemo? Najpogosteje v svobodnem načrtovanju sedanjega in prihodnjega, prostega in delovnega časa, družine, počitnic, v neogrožanju zdravja itd. Na kratko: v omogočanju poklicnega in osebnega napredka za daljši čas in ne le mesec ali nekaj mesecev vnaprej.

Vseeno pa se je pomembno zavedati tudi dejstva, da niso kar vsi samostojni podjetniki prekarni delavci in delavke *per se*. Mnogim, predvsem v obrtniških storitvenih dejavnostih (elektroinštalacije, čevljarske, mizarske, vodoinštalaterske, krojaške, cvetličarske, nišno trgovinske, npr. spletne trgovine ipd.), čeprav morda zaposlujejo le sebe, takšna oblika delovno-pravnega statusa povsem ustreza. Njim je v osnovi tudi namenjena.

Sem najpogosteje sodi tudi skupina mladih, ki prek dijaškega in študentskega dela šele vstopa na trg dela. A meja med tem, kdaj in kako je takšna narava dela za nekoga svobodna izbira oz. zanj/zanjo primerna, je lahko precej tanka, saj takšno negotovo, dogovorno in prožno delo v vseh oblikah in okvirih kaj hitro lahko preraste v začarani krog delavskega izkoriščanja, psihičnega in fizičnega izčrpavanja mlade osebe. Ta se na določenem področju dela skuša dokazati, pridobiti kompetence in reference za prihodnost. Svojega delovnega področja ne želi samo obvladati, pač pa v njem najti tudi notranje zadovoljstvo.

Pri nas, v Sloveniji, k prekarizaciji dela ter poklicnega, službenega in zasebnega življenja ljudi vse bolj vodi **espeizacija** trga dela. Ta ne izbira in ne ločuje med poklicnimi skupinami ali delovnimi profili ljudi. Espeizacija pomeni, da vse več ljudi lahko neko delo opravlja le tako, da odprejo svoj s.p. (pridobijo pravni status samostojnega podjetnika oz. največkrat postanejo enoosebno podjetje), ki plačilo za svoje delo prejema prek izdanih računov. Te navadno izdajajo različnim naročnikom, enemu ali več delodajalcem.

Tako med učitelji, učiteljicami kot natararji, natararicami, delavkami in delavci v kulturi ali jezikoslovju pogosto srečamo samostojne podjetnike in podjetnice – s.p. Vsakdo skoraj že (lahko) opravlja neke vrste projektno delo in je vodja (svojega samostojnega) podjetja.

Zakaj to ni vedno tako dobro? Človek, ki predstavlja samega sebe kot samostojno podjetje, je večinoma za vse odgovoren sam, sploh kadar ne zaposluje drugih ljudi.

S.p. je sam svoj mojster v vseh pogledih. Sam svoj delavec/delavka in delodajalec/delodajalka. Sam skrbi za pridobivanje in opravljanje dela, pripravo ponudb, izdelavo povpraševanj, računovodsko, finančno in tehnološko podporo ter servis svoje storitve. Sam je odgovoren za zagotavljanje svojih prostih dni za študij ali dopust, sam si je dolžan kriti bolniško odsotnost do odsotnosti z dela v obsegu 30 delovnih dni ipd.

Pogosto v tem okviru govorimo tudi o **freelancerjih**: svobodnih delavkah in delavcih, v svobodnem poklicu, na zahtevo/poziv, projektnih ali pogodbenih delavkah in delavcih.

Med bolj izpostavljenimi prekarnosti so t. i. **nestandardne oz. atipične (tudi neformalne) oblike dela in delavcev, delavk** v njih:

- platformni delavci in delavke, pogosto t. i. nevidni delavci in delavke sveta,
- *freelancerji*, med katerimi največkrat srečamo pogodbene izvajalce in izvajalke storitev (delo prek s.p., tudi npr. statusa samozaposlenega v kulturi ali različnih vrst pogodb, med pogostejšimi so avtorske in podjetniške),
- študentje in študentke, ki prek dela na študentske napotnice opravljajo delo profiliranih strokovnjakov ali strokovnjakinj in ne gre le za občasno obštudijsko delo, ki lajša breme stroškov staršev za njihovo šolanje ali prvo pridobivanje izkušenj in znanj na trgu dela na njihovem kasneje zaposlitvenem, službenem področju,
- enoosebni s.p., ki razen sebe ne zaposluje drugih delavk in delavcev in pogosto prek svojega s.p. dela za določeno podjetje ali več podjetij.

Taki delavci in delavke so lahko v ekonomsko odvisnem razmerju, kar njihov prekarni položaj le še pogloblja in poslabšuje, ali pa lahko celo izpolnjujejo pogoje prikritega delovnega razmerja. Več.

V resnici pa je tako, da pred prekarizacijo dela ter spremembo ali izgubo zagotovljenih delavskih pravic, ki jih kot delavke in delavci imamo, ni več varen nihče.

Naloga: Na podlagi filma opredeli naslednje oznake: prekarec, prekarka, prekarno delo, prekarnost in prekarizacija dela in življenja. V pomoč naj ti bodo spodnja vprašanja.

Kdo so prekarci in prekarke? In kdo platformni delavci in delavke? Pa nevidni delavci v ozadju spleta? Kaj je zanje značilno? Kako jih vidite vi? Kaj jih določa po vašem mnenju in kako se razlikujejo od »navadnih, običajnih« delavk in delavcev?

Pogosto je negotovost delavčeve ali delavkine zaposlitve tako intenzivna, da ogroža delovno zmožnost, zdravje in vsakdanje preživetje. Delavec in delavka nimata ne varne identitete ne možnosti za osebni, delovni in družbeni razvoj.

Gre za **prekarizacijo življenja**, ki se izraža v nizki socialni varnosti ter v neprekinjenem, nenehnem stanju nedorečenosti in številnih negotovostih. Prekarce in prekarke določata brezkončna ujetost v t. i. večno, neprekinjeno sedanost *tukaj in zdaj*, navadno tudi življenje *iz rok v usta* ter oteženo načrtovanje prihodnosti tako na osebni kot poklicni ravni. Zaposlitveni položaj prekarcev in prekark je negotov in bolj ranljiv, težje razvijejo pripadnost in zvestobo podjetju in se redkeje ter težje odločajo za delavsko (sindikalno) organiziranje.

Naloga: Odgovori na vprašanje. Vzemi si čas za premislek in posvetovanje, deljenje mnenj s sošolci in sošolkami. Na kaj ciljamo, ko govorimo o tem, da prekarno delo oz. prekarizacija dela in življenja vplivata na omejevanje različnih vidikov **varnosti preživetja**?

Socialna in ekonomska varnost preživetja sta verjetno najbolj jasni; z njuno pomočjo se kot posamezniki/posameznice počutimo sprejeti in varni v družbi, katere sestavni del smo, in hkrati sprejeti in varni sami zase, kot individuumi, vsak s svojo enkratnostjo in neponovljivostjo. To pomeni, da imamo osnovne pravice iz dela zagotovljene. Te nas ščitijo pred vsakršno negotovostjo, strahom za preživetje (redno plačilo), za naše fizično in psihično zdravje (pravica do bolniške), omogočajo nam svobodno načrtovanje sedanjosti in prihodnosti (plačan dopust, dodatno izobraževanje ali usposabljanje) ipd.

Pravna varnost zaposlene osebe pa pomeni, da je vse, kar si predstavljamo pod urejenimi delovnimi razmerami (od plačila do plačanih upravičenih odsotnosti z dela, od napredovanja do urejenega vzajemno dogovorjenega/ usklajenega urnika dela itd.), tudi zapisano v naši pogodbi o delu in smo jo obvezani obojestransko upoštevati, tako mi sami v položaju delavke/delavca kot tistega, ki delo drugemu daje in omogoča (delodajalka/delodajalec).

V pomoč pri seznanjanju s prekarnim delom, prekarnostjo in prekarizacijo življenja vam je lahko kratki vodnik po prekarnem delu, zastavljen kot kratka informativna skupinska delavnica. [Več](#).

Delo na zahtevo, ekonomija na poziv

Kmalu vas bo prek platforme prevozov po dnevni delovni ali prostočasni opravi odpeljal s.p./freelancer voznik Uberja, do bližnjega letališča na študijsko izmenjavo ali izlet v tujino pa vas že zdaj lahko pripelje s.p. voznik GoOptija. Malico ali kosilo na klik vam dostavi s.p. prevoznik platforme za dostavo različnih izdelkov Wolt ali Glovo (prej e-Hrana). Na spletu vsak trenutek lahko najdemo rešitev za tisoč in eno veliko ali malo zasebno ali poslovno težavo.

Kdo je opravil podatkovno, informacijsko podporno delo v ozadju, pa se v resnici nikoli ne vprašamo. Nekako samoumevno se nam zdi, da tovrstne rešitve na spletu obstajajo in so nam na voljo za (pre)prosto uporabo. Navadno se torej ne sprašujemo, kdo je opravil transkripcijo videa ali zvočnega posnetka, ki se nam prikaže neposredno v realnem času ogleda, kdo so tisti *strici in tete iz ozadja*, nevidni delavci in delavke, ki omogočajo pogon brezštevilnih algoritmov v teminah svetovnega spleta. Kdo so tisti ljudje, ki nam pomagajo pri pridobivanju najboljših zadetkov naših iskanj po spletu? Takšnih, ki povsem ustrezajo našim merilom, zahtevam, željam, ki določajo naše vsakdanje izbire, odločitve in nazadnje pomembno oblikujejo naša mnenja ter vplivajo na naša stališča o pomembnih osebnih in družbenih vprašanjih.

Te delavke in delavce raziskovalka novodobnih oblik dela Mary L. Gray v dokumentarcu poimenuje **ghost workers**, njihovo delo pa **ghost work**. Gre za skrite, nevidne delavce in delavke sveta, ki opravljajo nevidno delo. Oglejmo si odlomek.

Naloga: Kako delo vidite vi? Kakšne prednosti vidite pri tovrstnem delu, kje se rišejo pomanjkljivosti? Plusi, minusi. Zakaj in kdaj, v kakšni situaciji bi se morda sami odločili za tovrstno delo?

V obravnavanem filmu **Delo na zahtevo** se poglobljeje seznanimo s **platformo množičnega pridobivanja delavcev** MTurk (Mechanical Turk), na kateri oddaljeni, nevidni delavci in delavke z vsega sveta kandidirajo za delo oz. opravljajo različne diskretne naloge na zahtevo, ki jih računalniki trenutno (še) ne zmorejo sami. Platforma deluje v okviru podjetja Spletne storitve Amazon in je v lasti korporacije Amazon.

Spoznamo tudi TaskRabbit, prek katerega ljudje ponujajo opravljanje različnih storitev na poziv na eni strani (primer manjših mizarskih popravil na domu), na drugi strani pa lahko stranke najdejo mojstre in mojstrice za skoraj vse, od oblikovalskih do informacijskih ali umetniških storitev na zahtevo.

Nekatere druge, a v osnovi enake platforme za delo (ang. *crowdsourcing websites*, tudi *crowdwork platforms*), ki jih film sicer ne obravnava posebej, delujejo pa podobno kot MTurk ali TaskRabbit, torej kot nekakšne spletne borze dela, so še: Fiverr, Appen, UpWork.

Za lažjo predstavo bi lahko rekli, da gre za nekakšne tržnice, borze dela, kjer ljudje z vsega sveta, različnih etničnih, socialnih, izobrazbenih, kulturnih profilov, kandidirajo za opravljanje določenih manjših ali večjih opravil. Gre na primer za ocenjevanje besedil, fotografij, videoposnetkov, ki se pojavljajo na medmrežju, podnaslavljanje videoposnetkov in fotografij ali denimo za odgovarjanje na ankete, ki kasneje lahko določajo javno mnenje in imajo celo politične in družbene posledice.

Naloga: Vzemite si nekaj minut in pobrsajte po tovrstnih platformah, da se seznanite s sodobno borzo dela oz. s tem, kako so v porajajočem se tehnofevdalizmu videti trg dela, ponudba in povpraševanje po delu, pa tudi kakšni so delovni pogoji, razmere z dolžnostmi in pravicami takšnih *ghost workers* oz. nevidnih delavcev in delavk sveta.

Delavci in delavke v ekonomiji na poziv nimajo formalnih dogovorov, pogodb s svojimi naročniki – s podjetji na zahtevo, za katera opravljajo različna dela na poziv. Večina prejema le golo plačilo za delo in le v določenih primerih nekaj osnovne delovne opreme, drugih pravic iz dela pa nima. Podjetje jih lahko *odpusti* oz. odslovi popolnoma brez podrobnejših pojasnil, s povsem nedolžnim, preprostim pritiskom na gumb *deaktivacija* na njihovi platformi. Zakaj? Bodisi ker denimo niso dovolj hitri, natančni, prijazni ipd. – v resnici pa jim razlogov največkrat niti ne pojasnijo.

Najpogosteje pa platformne delavke in delavce deaktivirajo zato, ker se je nad njihovim delom z negativno oceno (negativnim všečkom ali palcem navzdol) ali komentarjem, oddanim na spletni platformi, pritožila končna stranka. Človek – posameznik ali posameznica, delavec ali delavka – še nikoli ni bil manj zaščiten oz. manj cenjen.

Gig worker/delavec na zahtevo kot novodobna oblika delavca/delavke ni izenačen z drugimi delavci in delavkami, ki so zaščiteni s strani zakona o delovnih razmerjih in jim morajo slediti pogodbe o delovnih razmerjih. Poglejmo v odlomku, kako se določa njihova vrednost in kakšne pogoje dela morajo sprejemati, če ga želijo ohraniti.

Naloga: Kaj pomeni *tiranija* všečkov na spletnih omrežjih in kaj nam ta lahko povzroči? V kakšni in kolikšni meri mobilna, spletna in druge tehnologije krojijo naša življenja in vplivajo na spreminjanje naših osnovnih vrednot? Kako tehnologija spreminja naše predstave o delu in kako naš odnos do dela? Kaj *všečki/potrditve* za vaša dejanja pomenijo vam? Kako določajo in kako morda spreminjajo vaš vsakdan? Ali vplivajo tudi na vašo delovno storilnost, opravljenost in občutek uspeha ter zadovoljstva z opravljenim delom?

Delavske pravice, delavsko organiziranje in delavski boj

Z delavskimi pravicami je podobno kot z vsemi drugimi pravicami, ki si jih je človek na različnih področjih svojega delovanja prek zgodovinskega razvoja dogodkov, družbenih okoliščin in boja v njem priboril. Namreč: niso dokončne – večno veljavne brez preklica ali možnosti spreminjanja. Zanje se je treba ves čas zavzemati, boriti in jih prek argumentiranega boja uveljavljati. O njih smo se dolžni pogovarjati, jih tehtati ter prilagajati novim, spremenjenim družbenim, ekonomskim in osebnim željam zaposlenih v povezavi z delom in življenjskimi razmerami. Nujnost dialoga je pokazal primer zdravstvene krize koronavirusa v preteklem poldrugem letu, ki so ga zaznamovali tudi porast dela na zahtevo, prevlada aplikacij in tehnoloških inovacij in prav takih tehnoloških, zlasti platformnih podjetij.

Delavski boj se udejanja na različne načine, najbolj neposredna je **stavka**, sicer pa pred njo obstajajo vsaj še poskusi in prizadevanja po vzpostavitvi dogovorov o dolžnostih in pravicah delavstva na ravni **kolektivnih pogodb**, kjer gre za natančni dogovor, ureditev posameznega poklicnega,

strokovnega ali panožnega področja. Organiziranje delavk in delavcev v **sindikatu** posameznega podjetja ali področne skupine (npr. sindikat delavcev v vzgoji in izobraževanju, sindikat delavcev v gostinstvu, sindikat delavcev v trgovini) pomeni skupno zastopanje zahtev po urejanju pravic in dolžnosti iz dela v dogovorih z delodajalci, lastniki podjetja oz. kapitala.

Tu se kaže prednost sodelovanja ter moč skupnega argumenta množice pred argumentom enega ali peščice. Velja tako za javno upravo, službe, plačane iz državnega proračuna, ali podjetja v državni lasti kot zasebni sektor. Sindikalno organizirani delavci in delavke v svojem sindikatu izvolijo delavskega zaupnika ali zaupnico oz. zastopnika ali zastopnico, ki to delo opravlja kot plačano funkcijo ali vsaj kot del preostalih delovnih obveznosti znotraj delovnega razmerja. Povzetek osnovnih informacij o delavskih pravicah najdete na tej [povezavi](#).

Naloga: Kako pa vi razumete delavske pravice? Katere se vam zdijo osnovne in katere dodatne, dopolnilne oz. stvar dogovora?

Katere oblike pogodb o zaposlitvi poznate? Raziščite, kakšna so osnovna določila ter pravice delavca in delavke v različnih oblikah pogodb o zaposlitvi.

Pravice ljudi, ki so samozaposleni ali sodijo med različne vrste *freelancerjev*, niso enake tistim sicer različnimi, a pogodbeno urejenimi delovnimi razmerji. Ker so v vseh pogledih samostojni, to pomeni, da so tako za organizacijo, izpeljavo kot kakovost svojega dela odgovorni sami. Sami sebi so vodje delovnih projektov in njihovi izvrševalci, sami svoji finančni analitiki, računovodje ipd. Prav tako si morajo sredstva za svoje delo (prostor, oprema, izvajalci in izvajalke) in koriščenje pravic (plačani dopust, počitniška ali bolniška odsotnost z dela) zagotoviti sami.

Delavsko organiziranje prekarnih delavcev in delavk v obliki osnivanja sindikata prekarcev in prekark je izredno težavno in težko, če ne skoraj nemogoče. Zakaj? Prekarci in prekarke so večinoma del nevidne množice posameznikov, ki imajo bodisi tako specifične delovne okvire in so v svoji majhnosti in specifičnosti popolnoma marginalizirani ali pa jim njihova prekarizirana oblika dela ne ponuja ne dovolj časovnih, ne energijskih kapacitet ali znanja, informiranosti o možnostih in priložnostih delavskega boja, da bi se za svoje pravice lahko borili povsem brez strahu oz. bi se jim lahko uprli, zoperstavili, brez tveganja za svoje ekonomsko preživetje.

Naloga: Kako je povezovanje v določeno obliko skupnega skupinskega boja, lahko bi rekli oblike *sindikata* delavcev in delavk na poziv, predstavljeno v filmu? Kakšne učinke ima? Kakšne rezultate so prizadevanja po izboljšanju delovnih pogojev in zahteve po upoštevanju delavskih pravic prinesle voznikom Uberja v Evropi?

Kaj vidite kot največji problem statusa delavcev in delavk na poziv? Kje pa so morda prednosti takega profila delavca ali delavke?

Mislite, da bi se morali pogojem in razmeram v platformni ekonomiji prilagajati delavci ali delavke – ali pa bi se moralo okolje platformne ekonomije in ekonomije na poziv odzivati na potrebe, želje, pričakovanja in pravice delavcev? Do kakšne mere bi moralo biti delo oblikovano po volji delavca ali delavke? Navsezadnje delo, ki ga nekdo (delavec ali delavka) ali nekaj (tehnologija, pripomočki, naprave) ne opravi, ne obstaja.

Smernice za spremembe, možne rešitve

Naloga: Kako deprivilegiranim prekarnim delavcem in delavkam olajšati njihov položaj? Kakšne možne rešitve, tudi po ogledu dokumentarca **Delo na zahtevo**, vidite vi?

V pomoč pri razmisleku o možnih rešitvah in smernicah za reševanje problematike področja prekarnega dela vam je lahko tudi gradivo, dostopno na povezavi: <http://brazde.org/prekarno-delo-in-prekariat-stanje-v-sloveniji-2020> (Prekarno delo in prekariat, Smernice za razvoj področja, od str. 28 naprej).

Ali po ogledu filma kaj drugače gledate na spletne platforme, kot so Wolt, Deliveroo, Uber in Uber Eats za naročanje in dostavo hrane ter drugih izdelkov? So se vam morda kot potrošnikom, uporabnikom tovrstnih storitev porodili kakšni dvomi, zadržki? Ste se z njimi srečali že kdaj prej? Kako pa bi se lotili reševanja dileme, kje in na kakšen način naročiti kosilo, prevoz do letališča ali domov z zabave oz. v mesto na srečanje s prijatelji? Kaj se vam zdi bolj prav: plačati cenejši, tehnološko dostopnejši Uber prevoz ali naročiti običajni taksi? Zakaj?

Kakšen pogled, stališče, mnenje pa ste po ogledu dokumentarca oblikovali o spletnih platformah, ki na eni strani ponujajo možnost za razmeroma enostaven in hiter zaslužek vsakogar (tj. *nevidna, skrita*, manjša opravila v tehnološkem, spletnem drobovju), na drugi pa tudi vi lahko najdete koga, da nekaj razmeroma poceni in hitro opravi namesto vas ali za vas, v živo ali na daljavo?

Je ključ za rešitev problematike v zakonski – pravni, formalni – ureditvi in/ ali v seznanjanju splošne in zainteresirane javnosti z razmerami sodobnega trga dela in razmer na njem? Morda v obliki prenosa vedenja in veščin boja proti prekarnosti, prekarnemu delu na sodobno delavstvo, v izobraževalni sistem? Mogoče kaj tretjega (aktivizem, aktivno državljanstvo, močnejša civilna družba, iskanje konsenza in kompromisa z državo ipd.)? Kakšno je vaše mnenje?

Naloga: Pogovor, mnenjska debata o prihodnosti dela. Oglejte si še enkrat zgornji odlomek.

Kako se sodobna družba spreminja skupaj in zaradi spremenjenih okvirov in pogojev dela? Kakšno vlogo pri tem igra globalizacija, kakšno tehnologija in kakšno posameznik ali posameznica, individuum?

Ali morebitne rešitve oz. smernice zanje vidite v prilagajanju in prilagoditvah sebe, tj. človeka ali družbe kot celote? Morda v kombinaciji obojega? Kakšni oz. na kakšen način?

Kakšnih prilagoditev bi si želeli vi? Kaj pa bi se vam zdelo dobro ohraniti in morda razviti, nadgraditi?

Dodatno: Ste že slišali za UTD – univerzalni temeljni dohodek? Kaj si pod to kratico predstavljate, kaj veste o njem in kako bi po vaši presoji lahko vplival na sodobne koncepte in dojemanje dela za življenje posameznika?

Dodatne dejavnosti ali Moje sobotno leto

Delo nas vse tako ali drugače določa in zaznamuje, ne glede na to, ali verjamemo marksistični teoriji, ki delo opredeljuje kot glavno človekovo dejavnost, saj naj bi delo človeka materialno reproduciralo. Delamo oz. smo primorani delati, da preživimo kot posamezniki in kot družba.

Brez dela naj ne bi bilo človeka, to pa verjetno pojasnjuje, zakaj imajo delovni odnosi poleg družinskih (sorodstvenih) in prijateljskih daleč največji vpliv na vsakdanjik, kakovost bivanja, zadovoljstvo in občutek uspešnosti posameznika ali posameznice.

Ekonomska učinkovitost in socialna varnost sta ključna mehanizma razvoja sodobne družbe na trgu dela. Ponovimo: sodobna družba tveganja in ekonomske negotovosti vse bolj uveljavlja ekonomski model, ki temelji na negotovosti atomizirane, individualizirane, »osamele« in posledično vse bolj skrite, nevidne delovne sile.

Vse to pa se zaokrožuje v prekarnosti, prekarnem delu in prekarizaciji življenja posameznika ali posameznice, delavca ali delavke. Odgovornost, da to ne bo postalo nova normalnost, pa je na nas vseh. Nas kot posameznikov – individuumih, nas kot družbenih in političnih bitjih in nas kot skupnosti – državi, mestu, vasi ali podjetju, službi, ki jo sooblikujemo in v kakršni si želimo delati in živeti.

Naloga: V obliki razmišljujočega eseja ali krajšega sestavka se opredelite do teme dela, vpliva tehnologije nanj in prilagajanja ljudi, posameznikov na spremenjene, modernizirane razmere. V pomoč naj vam bodo spodnja vprašanja.

Kako pa vi razmišljate o prihodnosti dela? Kolikšen del vaše intimne predstave o prihodnosti, katere del boste, predstavlja delo?

Kaj vam je v tem pogledu dal dokumentarec? Novo spoznanje, uvid, potrditev že znanega ali kaj drugega, tretjega? Kakšno mesto ima pri delu – kot ga razumemo danes vsak zase ali v sociološkem, zgodovinskem in analitičnem okviru – tehnološki razvoj oz. vpliv tehnologije na prihodnost koncepta dela? In kakšno na dejansko realizacijo življenja, doseganje njegovega smisla prek dela?

Predlogi za dodatno raziskovanje področja prekarne delo

Literatura **Literatura, omenjena v filmu**

Gray L., M. in Suri, S. (2019) *Ghost Work: How to Stop Silicon Valley from Building a New Global Underclass*, Eamon Dolan/Houghton Mifflin Harcourt.

Srnicek N. (2017) *Platform Capitalism*, Polity Press, Cambridge, UK.

Najbolj aktualno branje

Babič, K. (ur.) (2021) *Sodelovalne in participatorne družbeno-ekonomske prakse: KRATKI VODNIK ZA UČITELJICE IN MENTORICE*, Prekarno delo, elektronska izdaja, Maribor. Dostopno na: <http://brazde.org/kratki-vodnik-za-uciteljice-in-mentorice>

Babič, K. (ur.) (2021) *Sodelovalne in participatorne družbeno-ekonomske prakse: Prekarno delo in prekariat: Stanje v Sloveniji 2020*, Raziskovalno poročilo, elektronska izdaja, Maribor. Dostopno na: <http://brazde.org/prekarno-delo-in-prekariat-stanje-v-sloveniji-2020>

Domadenik, P. in Redek, T. (2020) *Primerjava stanja na trgu dela in pojavnosti prekarosti v Sloveniji in državah EU*, Prekarno delo: Multidisciplinarna analiza, elektronska izdaja, zbirka Maksima, 183–213.

Kambič, M. (2016) *Prekarno delo, prekarost življenja: primer prekarne delavk*, magistrsko delo, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Kanjuro Mrčela, A. in Ognjatović, M. (2015) *Od prožnosti do prekarosti dela: stopnjevanje negativnih sprememb na začetku 21. stoletja*, Teorija in praksa, letnik 52, 3/2015, 350–376.

Priročniki in vodniki po pasteh prekarosti

Kovačič, K. (ur.) (2020) *Prezentizem in bolniško nadomestilo samozaposlenih. Zaključno poročilo projekta »Interdisciplinarna analiza problematike bolniškega nadomestila samostojnih podjetnikov«*, elektronska izdaja, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Dostopno na: <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/book/235>

Kresal Šoltes K. (2014) *Vodnik po pravicah iz delovnega razmerja: najpogostejša vprašanja in odgovori : z besedilom Zakona o delovnih razmerjih (ZDR-1)*, Ljubljana, Inštitut za delo pri pravni fakulteti.

Kresal Šoltes, K., Strban, G., Domadenik, P., Domadenik (uredniki) (2020) *Prekarno delo: Multidisciplinarna analiza*, monografija, elektronska izdaja, zbirka Maksima, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Založba. Dostopno na: <https://www.pf.uni-lj.si/raziskovanje-in-projekti/nacionalni-raziskovalni-projekti/mapa-multidisciplinarna-analiza-prekarne-dela-pravni-ekonomski-socialni-in-zdravstveno-varstveni-v/>

Markežič, M., Pakiž, A., Grimšič, R., Hodošček, K. (2014) *Obrazi prekarne delo: prekarno delo in druge oblike dela, ki se opravljajo izven sklenjene pogodbe o zaposlitvi (informacijska zloženka za prekarne delavce)*, Ljubljana, Gibanje za dostojno delo in socialno družbo.

Dodatno branje, dostopno tudi na spletu

Seymour, R. (2012) *We Are All Precarious – On the Concept of the Precariat and its Misuses?*, New Left Project. Dostopno na: http://www.newleftproject.org/index.php/site/article_comment/we_are_all_precarious_on_the_concept_of_the_precariat_and_its_misuses

Standing, G. (2012) *Response: Misunderstanding The Precariat*, New Left Project. Dostopno na: http://www.newleftproject.org/index.php/site/article_comment/response_misunderstanding_the_precariat

Standing, G. (2014) *The precariat: The New Dangerous Class*, London, Bloomsbury.

Stanojević M. in Furlan, S. (ur.) (2018) *(Ne)dostojno delo: prekarizacija standardnega in nestandardnega zaposlovanja v Sloveniji*, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

Film Dokumentarni filmi (izbor):
Junaki delavskega razreda (Heroji radniške klase, Miloš Pusić, 2021). [Več.](#)
Tatovi časa (Time Thieves, Cosima Dannoritzer, 2018). [Več.](#)
Tovarna nič (A Fábrica de Nada, Pedro Pinho, 2017). [Več.](#)
Tovarne delavcem (Tvorнице radnicima, Srđan Kovačević, 2021). [Več.](#)
Dom (Dom, Metod Pevec, 2015). [Več.](#)
Social Dilemma (Jeff Orlowski, 2020). [Več.](#)

Celovečerni, igrani filmi (izbor):
Medtem, ko vas ni bilo (Sorry, we missed you, Ken Loach, 2019). [Več.](#)
Jaz, Daniel Blake (I, Daniel Blake, Ken Loach, 2016). [Več.](#)
Dva dneva, ena noč (Deux jours, une nuit, Luc in Jean-Pierre Dardenne, 2014). [Več.](#)
Oče (Otac, Srđan Golubović, 2020). [Več.](#)
Ponos (Pride, Matthew Warchus, 2014). [Več.](#)

Oglejte si tudi štiri kratke filme na temo sodelovalnih in participativnih družbeno-ekonomskih praks, ki so jih pripravile organizacije povezane v konzorcij **Delati skupaj - za solidarno družbo!** povezava: <https://pekarnamm.org/web/informativno-izobrazevalne-stop-animacije>

Organizacije civilne družbe Organizacije civilne družbe, ki se ukvarjajo z delavsko problematiko:
Delavska svetovalnica, povezava: <http://www.delavskasvetovalnica.si/o-nas/>
Gibanje za dostojno delo in socialno družbo, povezava: <http://socialna-druzba.si/o-gibanju/>
Sindikati Mladi Plus, povezava: <https://www.mladiplus.si/kdo-smo/o-nas/>
Zavod raziskovalni inštitut 8. marec, povezava: <https://www.facebook.com/institut8.marec/>
CEDRA: Center za družbeno raziskovanje, povezava: <https://www.cedra.si/kdo-smo>
Združenje CAAP: Center alternativne in avtonomne produkcije, povezava: <http://brazde.org/tag/caap-o-nas/>

Več o Kinodvorovih programih za mlada občinstva:
[Kinodvorov šolski program](#)
[Kinotrip, program mladi za mlade](#)
[Kinobalon, program za otroke in mlade](#)
[Kinoigrišče](#)